Голові разової спеціалізованої вченої ради
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
доктору юридичних наук, професору,
професору кафедри трудового права
та права соціального забезпечення
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
Василю АНДРІЇВУ

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата юридичних наук, доцента Черноус Світлани Миколаївни на дисертацію Спицької Катерини Олегівни на тему: «Соціально-правовий захист осіб з інвалідністю внаслідок війни в Україні», представлену на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право

Актуальність теми дисертаційної роботи. Правовий та соціальний захист осіб, які отримали статус особи з інвалідністю внаслідок війни, є одним із ключових завдань державної політики за теперішніх обставин. Дана сфера охоплює комплекс складних викликів, зумовлених воєнним станом та його довготривалим впливом на значну частину суспільства. Дослідження цієї тематики зумовлене не тільки її високою вагомістю для суспільства, а й запитом на фундаментальну ревізію правового поля задля вдосконалення всієї структури підтримки цієї категорії населення. Проблема нормативно-соціальної допомоги має системний характер, адже вона значно ширша за просте надання грошових компенсацій. Вона інтегрує медичні послуги, заходи з фізичного відновлення, допомогу в пошуку роботи та громадську адаптацію. Окрім того, важливим є юридичний контекст. Законодавчі акти, що визначають права осіб з інвалідністю внаслідок війни, розроблялися здебільшого у мирний період і не завжди адаптовані до тих специфічних запитів, що виникли через війну в Україні.

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
Вх. № 337 «1» 06 2026 р.

Відтак, необхідний аналіз чинного законодавства, виявлення в них суперечностей і розробку дієвих рекомендацій щодо його вдосконалення. Це дозволить сформувати стійкий правовий фундамент для захисту інтересів осіб з інвалідністю внаслідок війни. Традиційна модель соціального захисту потребує капітального оновлення згідно з новими реаліями, щоб забезпечувати дієву підтримку. Надання фахової медицини та повноцінна реабілітація є базовими елементами для стабілізації здоров'я та повернення таких осіб до активної життєдіяльності. Важливо створити умови для активної участі людей у житті країни, гарантувати їхню присутність на ринку праці та в освіті. В межах реалізації європейського вектору України, гармонізація внутрішніх законів із міжнародними нормами у сфері прав людини та соціального благополуччя є безальтернативною. Науковий внесок у розробку теми соціально-правового захисту осіб з інвалідністю внаслідок війни зробили такі вчені: Андріїв В., Бурак В., Віжунов О., Коваленко Р., Коробенко Н., Костюк В., Кучма О., Ласько І., Мельник В., Москаленко О., Пилипенко П., Прилипко С., Рим О., Синчук С., Сіньова Л., Тищенко О., Шумило М., Шумна Л. та ін. Отже, ця наукова робота характеризується значною новизною та має високу практичну цінність для реформування системи правового захисту осіб з інвалідністю внаслідок війни.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Результати проведеного Спицькою К.О. дослідження вирізняються високою науковою обґрунтованістю завдяки опрацюванню теоретичних джерел, аналізу чинного законодавства, а також використанню ефективних методів наукового пошуку.

Методологічну базу роботи формує сукупність методів наукового пізнання, спрямованих на ґрунтовне вивчення правової опіки над особами з інвалідністю внаслідок війни. Зокрема, діалектичний метод розкрив сутність захисту як змінного суспільного явища. Історико-правовий та порівняльний методи дозволили проаналізувати шлях становлення вітчизняного інституту соціального захисту та зіставити його з успішними закордонними моделями. Завдяки логіко-семантичному аналізу було вдосконалено понятійний апарат, а формально-логічний метод допоміг ідентифікувати недоліки та суперечності в

процедурах встановлення відповідного статусу. Системно-структурний підхід забезпечив чітку класифікацію правових гарантій, тоді як метод прогнозування став основою для формування пропозицій щодо реформування галузі.

Сформульовані автором наукові положення та практичні рекомендації щодо модернізації правового поля у сфері соціального захисту осіб з інвалідністю є аргументованими та вартими схвалення. В дисертаційній роботі вдалося успішно реалізувати поставлену мету, яка полягала в системному аналізі механізмів соціально-правової підтримки цієї категорії громадян, а також у визначенні стратегічних векторів реформування чинного законодавства та розробці прикладних інструментів його впровадження

Для досягнення означеної мети дисертант поставив перед собою цілу низку теоретичних та практичних задач, а саме: дослідити генезис вітчизняного законодавства у сфері соціально-правової підтримки осіб, які отримали статус особи з інвалідністю внаслідок війни; з'ясувати теоретико-правову сутність дефініції «соціальний захист осіб з інвалідністю внаслідок війни» та здійснити правовий аналіз відповідних міжнародних стандартів; надати цілісну характеристику правовому інструментарію соціального захисту, включаючи процедурні аспекти надання статусу, систему державних гарантій та інституційну структуру органів виконавчої влади; узагальнити міжнародну практику правового забезпечення осіб з інвалідністю внаслідок війни з метою виявлення найбільш ефективних моделей; здійснити аналіз чинного законодавства України для виявлення прогалин та правових суперечностей у системі захисту зазначеної категорії осіб; обґрунтувати стратегічні вектори оновлення правових норм, запропонувавши прикладні рішення для реформування системи на основі міжнародного досвіду.

Виходячи з поставлених задач, автор дисертаційного дослідження формулює та аргументує позиції, що базуються на сучасних здобутках правової науки.

Звернемо увагу на окремі з них.

Досліджуючи становлення правового регулювання соціального захисту осіб з інвалідністю внаслідок війни в Україні, авторка обґрунтовано доводить,

що після проголошення незалежності України, одним з основоположних завдань, яке постало перед нашою державою, було формування дієвого національного соціально-захисного законодавства. Першочерговою потребою було урегулювання соціально-правового статусу вразливих категорій населення, які потребують підтримки держави. А також, з огляду на значущість трудової функції, виникла нагальна потреба визначення особливостей соціального захисту військовослужбовців, а відповідно і ветеранів війни, у тому числі осіб з інвалідністю внаслідок війни та членів їх сімей, з метою створення сприятливих умов для реалізації їх конституційного обов'язку щодо захисту незалежності та територіальної цілісності Вітчизни. Утім, на початку були відсутні чіткі орієнтири та програмні завдання щодо стратегічних основ соціально-захисного законодавства, що призвело до того, що тривалий час в Україні була відсутня ефективна модель соціального захисту, яка б давала змогу створити механізм правового регулювання, який відповідав би всім тенденціям розвитку соціально-захисного законодавства провідних країн Європи і світу (стор.22).

Формуючи власне авторське бачення змісту поняття «соціальний захист осіб з інвалідністю внаслідок війни в Україні», здобувачка зосереджує увагу на комплексному характері заходів соціального захисту осіб з інвалідністю внаслідок війни в Україні. Дисертантка слушно підкреслює, що: «Цей комплекс заходів повинен охоплювати широкий спектр напрямків: від пенсійного забезпечення та надання пільг на житлово-комунальні послуги до медичної реабілітації, психологічної підтримки, сприяння у працевлаштуванні та отриманні освіти. Ефективна система соціального захисту покликана не лише компенсувати ветеранам (особам з інвалідністю внаслідок війни) втрачене здоров'я чи можливості, але й створити умови для їхньої активної участі в житті суспільства, використання їхнього унікального досвіду та потенціалу на благо країни» (стор.54).

Аналізуючи сутність міжнародно-правового соціального захисту осіб з інвалідністю, авторка слушно зауважує, що цей інститут є комплексною системою прав, пільг та правових гарантій, що базуються на уніфікованих світових стандартах. Дослідниця обґрунтовує, що концепція міжнародного

захисту має дворівневу мету: аксіологічну, яка полягає в безумовному визнанні людської гідності, та прагматичну, що спрямована на створення реальних умов для повноцінної життєдіяльності. Такий підхід дозволяє розглядати міжнародно-правовий досвід не просто як набір норм, а як дієвий механізм інклюзії, що мінімізує соціальні ризики, зумовлені станом здоров'я особи (стор.63).

Вивчаючи трансформацію національної системи встановлення статусу особи з інвалідністю, дослідниця обґрунтовує, що імплементація принципів Міжнародної класифікації функціонування (МКФ) дозволяє розглядати інвалідність не як статичний діагноз, а як динамічний взаємозв'язок між станом здоров'я та соціальними бар'єрами. Такий методологічний підхід, на думку здобувачки, забезпечує комплексність експертизи в межах багатопрофільних медичних закладів та гарантує індивідуалізацію подальшої соціальної підтримки (стор.81).

Здійснюючи аналіз нормативного підґрунтя соціальної підтримки осіб з інвалідністю внаслідок війни, здобувачка спирається на законодавче визначення державних соціальних гарантій як встановлених законом мінімальних стандартів (виплат, пільг та послуг), що покликані забезпечити рівень життя, не нижчий за межу прожиткового мінімуму. Таким чином, якщо соціальні стандарти виступають цільовим орієнтиром та еталоном добробуту, то гарантії є механізмом їхнього реального фінансового та правового втілення. Ця система відзначається високою динамічністю, адже в умовах воєнного стану економічні трансформації та гострі соціальні запити зумовлюють постійний перегляд нормативів споживання та відповідну корекцію обсягів мінімальних виплат (стор.94).

Розглядаючи перспективи розвитку галузі, авторка поділяє позицію дослідників щодо пріоритетності розбудови нормативно-правової бази у повній відповідності до міжнародних стандартів. Ефективний соціальний захист осіб з інвалідністю внаслідок війни неможливий без трьох складників: належного матеріально-фінансового забезпечення, розширення спектра якісних соціальних послуг та активного стимулювання професійної реабілітації. У роботі підкреслюється, що попри теоретичну обґрунтованість цих напрямів, на практиці

Україна зіштовхується з критичною проблемою нормативної неузгодженості. Наявність правових колізій та суперечностей між актами різної юридичної сили породжує стан правової невизначеності, що суттєво ускладнює реалізацію прав осіб з інвалідністю внаслідок війни. Окрему увагу здобувачка приділяє ролі інститутів цивільного суспільства. Громадські організації виступають не лише суб'єктами надання юридичних та адаптаційних послуг, а й ключовими гарантами інклюзії (стор.147).

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що дисертація є одним із перших в Україні комплексних досліджень, у якому системно проаналізовано та оцінено правові, інституційні й прикладні аспекти соціального захисту осіб з інвалідністю внаслідок війни.

У межах роботи вперше здійснено авторську класифікацію ключових етапів розвитку вітчизняного законодавства, що відображає еволюцію правових механізмів підтримки осіб, постраждалих під час бойових дій. Обґрунтовано стратегічну необхідність реформування існуючої системи груп інвалідності шляхом її заміни на п'ятиступеневу модель, що базується на німецькому досвіді оцінювання ступеня втрати працездатності (Grad der Behinderung, GdB) та принципах Міжнародної класифікації функціонування, обмежень життєдіяльності та здоров'я (МКФ). Здобувачем розроблено проєкт доповнення Факультативного протоколу до Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю, що враховує специфіку умов воєнного часу. На теоретичному рівні сформульовано авторське визначення правових гарантій соціального захисту зазначеної категорії громадян як системи норм і механізмів, що забезпечують реалізацію конституційних прав на медичне, пенсійне забезпечення та професійну інтеграцію.

Також вперше визначено сутність системи органів соціального захисту ветеранів як сукупності державних і громадських інституцій, що діють на підставі закону для надання матеріальної та соціальної допомоги. Практична значущість роботи підтверджується розробкою методичних рекомендацій щодо «розумного пристосування» для осіб з інвалідністю в органах місцевого самоврядування, а також пропозицією впровадження нового виду соціальної

послуги — постійного супроводу особи в територіальній громаді з відповідним державним стандартом. У контексті кодифікації законодавства запропоновано та деталізовано структуру окремого розділу в проєкті Соціального кодексу України, присвяченого захисту ветеранів, та розроблено типову форму опитувальника для моніторингу якості надання соціальних послуг.

Удосконалено доктринальне розуміння соціального захисту осіб з інвалідністю внаслідок війни як цілісного комплексу гарантій, спрямованих на відновлення гідного рівня життя та соціальну реінтеграцію захисників суверенітету. Модернізовано підходи до реформування галузі через пріоритетність диджиталізації та перехід від застарілої системи пільг до адресної допомоги. Подальшого розвитку дістали наукові уявлення про роль міжнародно-правового регулювання у вдосконаленні національних норм, цілісний підхід до розуміння пільг і гарантій з акцентом на психологічну підтримку та працевлаштування, а також дослідження нормативної бази як інструменту забезпечення реальних прав осіб, які постраждали внаслідок збройного конфлікту.

Отримані теоретичні та практичні результати дослідження можуть бути впроваджені у процес викладання навчальних дисциплін для здобувачів вищої освіти за спеціальністю 081 «Право», а також використані у правозастосовній діяльності.

Повнота викладення наукових положень, висновків і результатів в опублікованих працях. Ключові теоретичні положення, новаторські наукові ідеї та прикладні висновки дисертаційного дослідження отримали вичерпне та всебічне відображення у науковому доробку автора, пройшовши етап повної апробації. За темою дисертаційної роботи опубліковано 11 наукових праць, які перебувають у відкритому доступі та є цілком доступними для критичного аналізу науковою спільнотою. Репрезентативність результатів забезпечена публікацією 3 статей у провідних фахових виданнях України, 2 статей у періодичних наукових журналах, а також представленням ключових тез у межах 6 науково-практичних конференцій. Така розгалужена структура публікацій свідчить про високий ступінь обґрунтованості, достовірності та активної

популяризації результатів дисертаційної роботи. Основні наукові концепції та висновки, викладені у дослідженні, пройшли належну апробацію та є відкритими для ознайомлення й обговорення. Узагальнюючі положення роботи, її окремі методологічні аспекти та сформульовані теоретичні узагальнення ставали предметом фахових дискусій на засіданнях кафедри трудового права та права соціального забезпечення. Підсумки розроблення проблеми в цілому, а також її прикладних складників, було оприлюднено на міжнародних та всеукраїнських конференціях, семінарах і круглих столах, що підтверджує наукову зрілість автора та верифікацію його напрацювань.

Сформульовані у дисертації висновки, пропозиції та рекомендації мають безперечне теоретичне і практичне значення, а їх потенціал до впровадження охоплює декілька стратегічних напрямів. Зокрема, у науково-дослідницькій діяльності результати можуть слугувати фундаментальною базою для прийдешніх перспектив аналізу порушеної теми та розвитку нових наукових концепцій соціально-правового захисту осіб з інвалідністю внаслідок війни в Україні. У навчальному процесі напрацювання автора доцільно використовувати під час викладання профільних дисциплін, при підготовці підручників, навчальних посібників та їхніх розділів, у розробці лекційних курсів, а також як методичне підґрунтя для здійснення студентами власних наукових пошуків. Особливої ваги результати дослідження набувають у сфері правотворчості, де вони можуть бути залучені до процесу оновлення законодавства про соціально-правовий захист осіб з інвалідністю внаслідок війни в аспекті наближення вітчизняних норм до європейських стандартів і міжнародної практики. Крім того, у сфері правозастосування надбання цієї роботи стануть у пригоді для вдосконалення дієвості майбутньої правничої практики та оптимізації діяльності відповідних державних інституцій.

Відповідність дисертації встановленим вимогам. Дисертація Спицької К.О. характеризується єдністю змісту. Її план, що складається зі вступу, трьох розділів, дев'яти підрозділів, висновків, списку використаних джерел, додатків, є логічно-обгрунтованим та відповідає темі дослідження. Матеріал у кожному із розділів і підрозділів викладено послідовно та системно,

зміст відповідає плану роботи. Рукопис має бути оцінений як закінчене самостійне наукове дослідження. Для написання дисертації використана достатня кількість наукової літератури (222 найменування).

Дисертація оформлена відповідно до вимог, встановлених наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40. У дисертації та наукових публікаціях, у яких представлено результати дослідження Спицької К.О., порушень академічної доброчесності не виявлено.

Зауваження. Як і у процесі дослідження будь-якої складної й актуальної наукової проблеми, у представленій дисертаційній роботі наявні положення, що мають дискусійний характер та можуть слугувати основою для подальших наукових дискусій і розвитку досліджуваної тематики.

1. У межах дослідження особливостей правового регулювання соціального захисту осіб з інвалідністю внаслідок війни в Україні авторка на с. 73–74 зазначає: «Права, які випливають із правового статусу осіб з інвалідністю є правами та гарантіями, які надаються державою з метою інтеграції, адаптації, підтримки та усуненню бар'єрів, які створює статус особи з інвалідністю внаслідок війни. Ці права зазвичай закріплюються в національному законодавстві. Наприклад: щорічна грошова допомога; безоплатне протезування та одержання ліків за рецептами лікарів; знижки на оплату житлово-комунальних послуг; реабілітація; державна підтримка в освітній сфері та інші». У зв'язку з наведеним доцільно було б конкретизувати авторську позицію щодо ролі та значення недержавного соціального захисту у забезпеченні належної підтримки осіб з інвалідністю внаслідок війни в сучасних умовах України.

2. Аналізуючи правовий порядок встановлення статусу особи з інвалідністю внаслідок війни в Україні, здобувачка на с. 79 зазначає, що «Особи, які отримали інвалідність внаслідок поранень, контузій, каліцтв або захворювань під час воєнних дій, мають право на отримання статусу особи з інвалідністю внаслідок війни». У цьому контексті потребує уточнення питання щодо наявності права у цивільних осіб, які зазнали поранення, контузії, каліцтва або захворювання під час війни, на встановлення статусу особи з інвалідністю внаслідок війни. У разі позитивної відповіді доцільно було б також розкрити

особливості правового механізму встановлення такого статусу для зазначеної категорії осіб.

3. Розглядаючи напрями реформування правового регулювання соціального захисту осіб з інвалідністю внаслідок війни в Україні, авторка на с. 169 узагальнює, що: «Українське законодавство, що регулює соціальний захист осіб з інвалідністю внаслідок війни, є надзвичайно розрізненим. Існує безліч законів, підзаконних актів та постанов, які часто дублюють, суперечать або не узгоджуються між собою, тому це створює «правовий хаос», ускладнює доступ ветеранів до належних пільг та послуг, а також створює широке поле для бюрократичних перешкод і зловживань». З огляду на наведене, доцільним видається більш предметно окреслити, які саме напрями вдосконалення правового регулювання соціального захисту осіб з інвалідністю внаслідок війни, на думку здобувачки, мають бути реалізовані в Україні першочергово в умовах воєнного стану.

Варто наголосити, що висловлені у рецензії зауваження та побажання мають переважно дискусійний характер, що є цілком природним для наукового пошуку такого рівня, а відтак вони жодним чином не применшують загальну високу якість та фундаментальність виконаного дисертаційного дослідження. Теоретичні здобутки та наукові положення, викладені у роботі, характеризуються цілісністю, внутрішньою єдністю змісту та є результатом особистого творчого внеску авторки. Окрім того, зазначені дискусійні моменти не ставлять під сумнів наукову новизну, достовірність висновків чи практичну вагомість одержаних результатів, особливо враховуючи складність та багатогранність обраної проблематики. Загалом, дисертація Спицької Катерини Олегівни є завершеною самостійною науковою працею, у якій здійснено глибоке теоретичне узагальнення та запропоновано авторське розв'язання актуального науково-прикладного завдання щодо вдосконалення системи соціально-правового захисту осіб з інвалідністю внаслідок війни в Україні, що відповідає сучасним викликам вітчизняної правничої науки.

Загальний висновок.

Дисертаційне дослідження Спицької К.О. є цілісним і завершеним науковим доробком, у якому авторка успішно реалізувала визначену мету та розв'язала комплекс поставлених завдань. Змістовне наповнення дисертації демонструє ґрунтовну теоретичну підготовку та здатність здобувачки до глибокого аналізу обраної проблематики. Структурна виваженість кожного розділу підтверджує високу якість проведеного дослідження.

Узагальнюючи вищевикладене, є всі підстави стверджувати, що дисертаційне дослідження Спицької Катерини Олегівни на тему «Соціально-правовий захист осіб з інвалідністю внаслідок війни в Україні», подане на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право», за своїм змістом, науковим рівнем, обсягом, актуальністю та практичним значенням повністю відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

Робота також цілком узгоджується з положеннями Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261. Дисертація виконана на високому фаховому рівні, характеризується науковою новизною та цілісністю, а тому заслуговує на позитивну оцінку. Враховуючи викладене, вважаю, що її авторка, Спицька Катерина Олегівна, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
Вх. № 337 «Ків»
«1» 06 2026 р.

Рецензент:
завідувач кафедри
трудового права та права
соціального забезпечення
Навчально-наукового інституту права
Київського національного
університету імені Тараса Шевченка,
кандидат юридичних наук, доцент **Світлана ЧЕРНОУС**

Україна * Київський національний університет імені Тараса Шевченка * Ідентифікаційний код 02070944

Підпис засвідчую
Вчений секретар НДЧ
Караульна Н.В.
29.05.2026 р.